

L'ANTIC HOSPITAL DE SANTA CATERINA I L'ACTUAL EDIFICI DE LA GENERALITAT DE CATALUNYA A GIRONA

Isabel Juan Casademont

Comissària del projecte “L’espai cultural de la Generalitat de Catalunya a Girona”

Girona, març de 2014

L'antic Hospital de Santa Caterina de Girona va estar en funcionament durant més de tres-cents anys. Tot i ser l'hospital de referència de la ciutat i de la província del Gironès l'any 2004 va tancar les seves portes quan comptava amb 169 llits i era una institució capdavantera en Ginecologia i Oncologia. El nou hospital es va instal·lar en el nou parc hospitalari Martí i Julià de Salt (Gironès), un espai sanitari basat en un concepte integrador de la salut amb assistència psiquiàtrica, sociosanitària i social i atenció a les malalties físiques.

L'edifici antic però encara es conserva. Ubicat al centre de la ciutat, al costat del riu Onyar i entre el barri antic i la zona nova de l'eixample, avui el retrobem com a seu governamental de la Generalitat de Catalunya a Girona després de gairebé set anys d'obres de rehabilitació i adequació. Aquestes obres han permès recuperar aquest edifici, i tot el seu patrimoni cultural, que retorna a la ciutat amb tot el seu esplendor.

Història i descripció

Per conèixer-ne els seus orígens ens hem de remuntar al segle XIII quan la confraria de Sant Martí comprà uns terrenys a l'actual Plaça del Lleó, on construí el primer Hospital de Santa Caterina. Al 1571 esdevingué Hospital Reial, però a l'entorn de 1654, arran de la Guerra dels Segadors, les autoritats decidiren derruir-lo i traslladar-lo a l'interior de la ciutat. El 16 de maig de 1666 es va col·locar la primera pedra del nou hospital.

L'hospital que es construí és un elegant edifici barroc construït entre el 1666 i finals del segle XVIII. La seva construcció havia de complir amb les funcions sanitàries i caritatives i, tot ser eminentment funcional, va ser concebut amb gran modernitat, a diferència dels hospitals medievals gironins existents: l'Hospital dels Capellans i el Llatzeret de Pedret que assistia a leprosos i pelegrins del Camí de Sant Jaume. Per bastir l'Hospital de Santa Caterina se seguiren arquetips contemporanis amb un model de pati central, església adjacent (1679), sales àmplies per als malalts, una bona xarxa de sanejament i sistemes de ventilació. A la primera fase constructiva hi treballaren diversos mestres de cases locals i al segle XVIII es va consolidar l'estructura final i se'n van ampliar els serveis amb la Casa de la Convalescència.

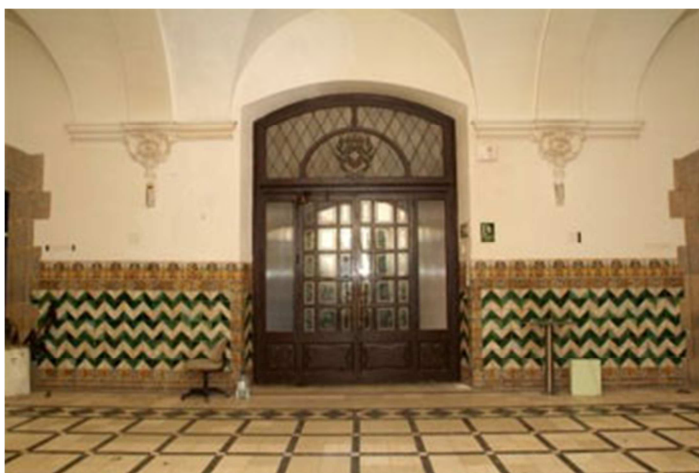
L'interior està compost de dues plantes articulades al voltant d'un pati amb volta catalana i llunetes, a excepció de la darrera planta, la coberta de la qual és amb una espectacular encavallada de fusta.

La façana, austera i harmoniosa, respon a necessitats funcionals pròpies d'un edifici assistencial i està dividida horitzontalment en tres cossos: la capella, l'hospital i la Casa de la Convalescència, seguint la pràctica arquitectònica barroca de l'època amb elements decoratius classicitzants.

Traspassat el llindar de la porta principal trobem el pati. D'estructura rectangular, aquest actua com a distribuïdor, contribueix a la il·luminació de les sales i afavoreix una millor ventilació. Sota l'arc d'entrada trobem l'Escut de protecció Reial. L'any 1928 va caldre rehabilitar les façanes interiors del pati i s'incorporaren els esgrafiats amb una decoració bàsicament ornamental, a excepció d'un rellotge de sol i les figures de santa Caterina i sant Jaume, els sants titulars.

En l'eix central del pati s'alça l'escalinata principal. Construïda al voltant del 1750, és d'un sol tram i està emmarcada per un arc mixtilini que divideix l'escala en dues seccions, que aconsegueix donar-li més entitat arquitectònica.

A l'espai del vestíbul hi destaquen dos elements: la decoració de les parets amb els arrambadors ceràmics del segle XVII i les voltes de canó amb llunetes, molt comunes en l'arquitectura barroca d'aquesta època. En els dos extrems s'obren els accessos que porten a les sales contínues, on s'ingressava els malalts.

La capella de Santa Caterina, annexa a l'hospital, es va inaugurar amb gran sumptuositat el 28 de desembre de 1679. La capella permetia l'accés als malalts i a la resta de feligresos aliens a l'hospital. L'interior és d'una sola nau coberta amb volta de canó amb llunetes. Una gran petxina rematava antigament el cimbori, que malauradament avui no conservem. Tampoc es conserva el retaule barroc, dedicat a Sant Sebastià i Santa Caterina.

L'antiga farmàcia hospitalària és conserva en el seu emplaçament original. Als prestatges laterals es troba una de les millors col·leccions de pots d'apotecari que existeixen a Catalunya. Les gerres i albarel·los de porcellana, més de tres-cents, són probablement del segle XVIII. A la farmàcia també hi trobem: caixes de fusta d'herbaris decorades, un armari cordialer amb una vuitantena de pots de vidre, una biblioteca amb 250 volums, i un morter de ferro, de 50 cm d'alçada i 100 kg de pes, que conté una inscripció "So del Hospital Santa Catalina Verge i Martir 1847" i està ricament decorat, tant la superfície com la mà, que és en forma d'animal.

La farmàcia va tancar al públic coincidint amb les obres de rehabilitació de l'edifici. Una acurada restauració ha permès recuperar-ne el seu esplendor i conservar-ne la seva singularitat.

La rehabilitació i el nou edifici de la Generalitat de Catalunya

L'any 2004 es va produir el tancament de l'antic hospital i van començar les obres de rehabilitació. La primera acció que es va realitzar varen ser dues campanyes arqueològiques que varen consistir en

actuar en el subsòl del paviment exterior (any 2005) i en el buidatge de les voltes internes (any 2006). La primera es va fer al subsòl de les places de l'Hospital i Pompeu Fabra i va deixar al descobert una part del barri menestral del Mercadal, l'antic carrer de Savaneres, habitat des del segle XIV fins pràcticament al segle XIX. La segona campanya va tenir lloc a l'interior de l'edifici. Concretament, en l'ompliment de les voltes es varen localitzar centenars de biberons, material ceràmic de rebuig i diversos objectes relatius a la Guerra del Francès de 1809, com retalls de premsa local, bales, insígnies militars, monedes, entre d'altres.

Les excavacions també deixaren al descobert part de la muralla, construïda entre els segles XIV i XV just a sota de l'avinguda de Jaume I.

Les obres de rehabilitació es van realitzar entre el 2006 i el 2010 i han consistit en rehabilitar les façanes de la capella, l'hospital i la casa de la convalescència i afegir un nou edifici annex a la cantonada molt neutre, obert a l'exterior, abstracte i homogeni, capaç de crear un nou espai urbà obert a la ciutadania que alhora complementa amb l'edifici ja existent. En general podem dir que ha estat una important intervenció urbanística per al nucli de la ciutat de Girona.

Com a edifici governamental aquest edifici és el primer centre administratiu amb criteris d'optimització, modernització i millora dels serveis de la Generalitat cap a la ciutadania. S'han agrupat diverses unitats administratives per tal d'afavorir que les relacions del ciutadà amb l'Administració siguin molt més fàcils a l'hora de fer qualsevol tràmit, permetent l'accessibilitat, un servei de qualitat i l'eficiència.

Recuperació del patrimoni monumental de l'antic Hospital

Un cop inaugurat l'Edifici l'any 2010 sorgeix la necessitat de preservar el patrimoni cultural de l'edifici i alhora preservar la memòria històrica molt vinculada a la ciutat de Girona.

L'existència en aquest edifici de diversos elements artístics li han merescut la qualificació de Bé Cultural d'Interès Nacional, les quals demostren l'excepcionalitat d'aquest conjunt. La voluntat de conservar-lo, preservar-lo i difondre'l a la ciutadania i a les generacions futures, va plantejar l'oportunitat d'un projecte cultural sensible a aquest patrimoni, que realçarà el valor d'aquest edifici com a nova seu de la Generalitat a Girona, així com la imatge i representativitat institucional que es mereix, alhora que entri dins l'imaginari col·lectiu de Girona i formi part del conjunt monumental historicoartístic de la ciutat: el propi edifici de l'antic hospital amb el pati, el vestíbul i els arrebassadors i el patrimoni moble com els dos exemplars d'armaris arxivadors; l'antiga farmàcia hospitalària, la capella reconvertida avui en auditori, les restes arqueològiques i el tram de muralla medieval i finalment els nous elements afegits a posteriori: la pintura de 1865 titulada "El gran dia de Girona" de Ramon Martí Alsina i l'escultura noucentista de la "Venus" d'Aristides Maillol.

El projecte cultural

Del 2009 fins al 2013 s'ha treballat en aquest projecte d'adequació i museïtzació d'aquest espai amb l'objectiu que el visitant conegui l'edifici de l'antic hospital i la seva història, però també el paper cabdal que va protagonitzar aquesta institució a la ciutat de Girona, així com el seu esperit de servei que continua viu amb la seva nova funció, l'edifici de la Generalitat. La construcció i l'arqueologia, el llegat patrimonial, la memòria col·lectiva i social, són elements que el visitant podrà conèixer i gaudir i percebre'ls com un tot, al llarg d'una visita i un circuit organitzat.

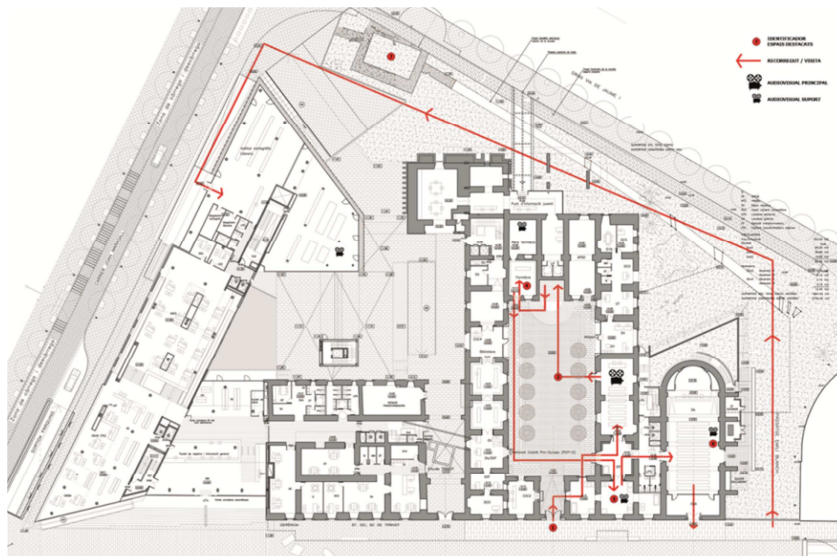
Característiques:

- Visita conduïda i interpretada per un guia oficial. Les explicacions d'aquest s'intercalaran amb narracions multimèdia i audiovisuals, segons marca el projecte museològic.
- Els grups han de ser d'unes 15 persones com a màxim. La durada aproximada de la visita serà 60 a 75 minuts. Les visites aniran a càrrec del Museu d'Art de Girona (Departament de Cultura de la Generalitat)

- Itinerari inclusiu: adaptat a discapacitats físics i a la diversitat cultural.
- Interpretatiu: es potencia el caràcter humà i proper, els mateixos valors de la institució que actualment la gestiona. El guia estarà obert a contestar dubtes i els audiovisuals podran ser comentats i debatuts
- Dinàmica i oberta: L'exposició permanent ha de tenir un contrapunt i afavorir-ne la dinamització.
- Horaris i visites: En una primera fase, durant el cap de setmana i per mitjà de reserva. L'horari de visites serà concertat segons l'òrgan gestor de l'edifici. La segona fase podrà oferir visites a grups reservats, grups escolars i organitzats, incloure un programa educatiu i una dinamització i gestió culturals.

Aquest circuit permet la visita a les següents dependències de l'edifici:

- Espai de benvinguda: Projectió d'un vídeo de 3 minuts de durada amb una presentació de l'edifici i del patrimoni que s'hi conserva.
- Espai d'Interpretació de l'antic Hospital de Santa Caterina on el visitant podrà interpretar el present, passat i futur de la institució; les restes corresponents a les campanyes arqueològiques; material didàctic sobre la construcció de l'hospital i contemplar els armaris arxivadors de 1684.
- L'Auditori i antiga capella amb la presència de "El gran dia" del pintor Ramón Martí Alsina
- El vestíbul principal i el pati.
- L'antiga farmàcia hospitalària i l'espai d'interpretació. Es projectarà un curtmetratge i el visitant tindrà accés a pantalles interactives on podrà ampliar coneixements sobre el món farmacèutic.
- El passatge Aristides Maillol amb la presència de la casa de la convalescència, l'edifici nou, les muralles del segle XIV i l'escultura "Venus" d'Aristides Maillol.

Itinerari de la visita

Conclusió.

La rehabilitació de l'antic Hospital de Santa Caterina en l'Edifici de la Generalitat a Girona ha contribuït a preservar i recuperar aquest hospital. La possibilitat de donar un segon ús a l'edifici conviu però amb la necessitat de no oblidar-ne la memòria històrica feta de vivències, emocions i records propis d'un edifici assistencial, digne de ser preservat com a patrimoni immaterial inherent a la ciutat de Girona. Dins de les parets d'aquest edifici hi conviu el debat entre el record i la modernitat, entre la funcionalitat del barroc i l'arquitectura contemporània, la memòria històrica de l'hospital amb la Generalitat de Catalunya a Girona. Malgrat els paral·lelismes, ambdues tradicions s'uneixen en una mateixa línia: la de conviure en un edifici de perenne voluntat de servei al ciutadà.

Bibliografia:

- BATLLE PRATS, LL. "La creación de la Casa de la convalecencia en el Hospital de Santa Catalina", *Revista de Girona*, Núm.3 (1957)
- BORRELL i SABATER, M. *Hospicis i hospitals dels pobres*. Quaderns de la Revista de Girona. Girona: Diputació de Girona, 2007.

CASTELLS, N; N. PUIGDEVALL i F. REIXACH. *L'Hospital de Santa Caterina*. Girona: Diputació de Girona, 1989.

GIL I TORT, R. *L'assistència sanitària: dels hospitals medievals al parc hospitalari Martí i Julià*. Quaderns de la Revista de Girona. Girona: Diputació de Girona, 2004

GIRONELLA DELGÀ, A. *L'hospital Santa Caterina de Girona: un model de racionalització de la caritat: (de mitjan segle XIV al segle XV)*. Manuscrit inèdit. Treball de recerca de doctorat. Girona: Universitat de Girona, 2002.

JUAN CASADEMONT, I. *L'antic Hospital de Santa Caterina: projecte per a un conjunt monumental*". (Manuscrit inèdit). Treball de recerca del Màster de Gestió del patrimoni cultural en l'àmbit local. Girona: Universitat de Girona, 2009.

JUAN CASADEMONT, I. "El retaule de Sant Sebastià de l'antic Hospital de Santa Caterina i el vot de la ciutat de Girona contra la pesta de 1650. Redescoberta i vicissituds d'una obra inèdita de l'escultor Josep Tramulles" *Annals de l'Institut d'Estudis Gironins*, Num: 52, (2011).

MIRALPEIX i VILAMALA, F. i SOLÀ COLOMÈ, X. *L'art barroc a Girona*. Quaderns de la Revista de Girona. Girona: Diputació de Girona, 2011.

MIRAMBELL I BELLOC, E. "Notes per a la història de la Casa de la Misericòrdia i Hospici" *Revista de Girona* Núm. 89 (1979)

NOLLA, J.M i LI. PALAHÍ. *Entre l'hospici i l'hospital. Evolució urbanística d'un sector de Girona: el carrer de Savaneres*, Girona: Generalitat de Catalunya. 2007.

PLA CARGOL, J. *Girona arqueològica y monumental*. Girona (Madrid): Dalmau Carles, 1946
Revista de Girona Núm: 89 (1979)